

інтеграції наукових розробок та результатів стратегічного управління у виробництво, формування ринку надає конкурентні переваги в довгостроковій перспективі.

Цифровізація малого бізнесу пов'язана із використанням досягнень науки, розвитком інтегрованих структур, процесами глобалізації, поділом ринків на upstream та downstream, створенням цифрових маркет-плейсів, логістичних ланцюгів, екологічною та соціальною відповідальністю бізнесу тощо.

Список використаних джерел:

1. Савченко, В., & Кононенко, Л. (2022). Оптимізація функціонування малих сільськогосподарських підприємств у контексті співпраці з регіональними дорадчими службами. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (14), 43-51. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.6>
2. Mărcuț M. Crystalizing the EU Digital Policy. Springer International Publishing AG, 2017.

УДК 334.722: 338.054.23

*Дмитришин Б.В., к.е.н. доцент;
Богуненко М.М.,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький*

ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ МАЛОГО АГРОБІЗНЕСУ

Продукція аграрного сектору є базисом продовольчої безпеки країни. Сільське господарство України у довоєнний період тривалий час демонструвало доволі високі темпи економічного зростання, чим помітно вирізнялося з-поміж решти галузей національного господарського комплексу. Так, протягом 2009-2013 рр. валова продукція галузі збільшилася на понад 25%, а в період кризи 2014-2015 рр., коли падіння національної економіки становило 16%, аграрії зменшили виробництво лише на 3%. Протягом 2016-2018 рр. галузеве зростання становило 12%, а за останній передвоєнний 2021 року воно збільшилося на 16,4% порівняно з попереднім роком [1, с.5].

Відповідно посилювалася присутність України на світовому продовольчому ринку. У 2018-2021 рр. експорт продукції сільського господарства і харчової промисловості становив майже 43% усього товарного експорту держави. Водночас основна частина експортних надходжень забезпечувалася за рахунок вивозу продукції кількох товарних груп, а саме: зернових й олійних культур та олій. Ця продукція протягом останніх років формувала три четверті (у т. ч. зернові та олійні – половину) вартості національного агропродовольчого експорту й визначала спеціалізацію України на світовому продовольчому ринку.

В Україні малий та мікробізнес є переважаючою організаційною формою підприємств сільського господарства. Структура фінансування малого бізнесу загалом відповідає тенденціям, загалом притаманним корпоративному сектору України. Зокрема, у малих підприємств простежується тенденція до зниження

частки власного капіталу у структурі балансів. Упродовж 2008-2021 рр. його частка зменшилася на 9,6 в.п. Така тенденція характерна практично для всіх видів економічної діяльності, крім аграрної галузі, де частка власного капіталу навпаки мала тенденцію до зростання [2, с.104].

З початком війни перед аграрним сектором постало багато викликів та проблем. Окуповані території, ризики посівної, логістичні проблеми, цілеспрямовані обстріли сільськогосподарської техніки, дефіцит робочих, крадіжка зернових, нерозірвані снаряди та заміновані поля – все це сповільнює роботу агробізнесу, проте зупинити його РФ не вдалося.

Статистична інформація щодо стану фінансів малого та мікробізнесу в умовах воєнного стану наразі відсутня. Однак, зважаючи на наявні тенденції, можливо припустити, що малі підприємства, що перебувають (перебували) у регіонах проведення бойових дій та прилеглих до них територій, згорнули свою діяльність та внаслідок ушкодження або знищення виробничих фондів отримали значні збитки.

Аналізуючи результати опитування проведеного Європейською Бізнес Асоціацією [3], звертає на себе увагу той факт, що 63% підприємств малого бізнесу, які отримали збитки від війни, не намагаються їх зафіксувати і подати заявку на відшкодування. Це, свідчить про низьку взаємодію бізнесу з державними органами влади та відсутність надій бізнесу на реальне відшкодування втрат. Відсутність чітких компенсаторних механізмів з боку держави збільшує розрив у порозумінні між бізнесом і державою, знижує довіру бізнесу до держави.

Цілком вірогідно, що протягом 2023-2024 рр. малий бізнес залучатиме кошти для підтримки платоспроможності та ліквідності під час війни за рахунок тіньових резервів, що відображатиметься як збільшення «інших поточних зобов'язань». Разом із тим малий бізнес (59%) переважно відзначає недоступність банківського кредитування, незважаючи на запровадження численних державних програм підтримки для подолання наслідків війни [2, с.108].

На тлі докапіталізації та обмеженого доступу до капіталу на фінансових ринках під час війни у малого аграрного бізнесу виникають додаткові витрати, пов'язані з евакуацією активів матеріальних для уникнення загрози їх знищення та ведення бізнесу / або втрати за ним контролю внаслідок окупації території ворогом.

За оцінками Мінагрополітики України та Київської школи економіки, загальна сума втрат, завданих сільськогосподарській галузі внаслідок широкої російської навали, станом на вересень 2022 року сягала 6,6 млрд. дол. США, що становить 23% від всієї вартості активів в українському сільському господарстві.

В той же час сумарні непрямі втрати в сільському господарстві України через зменшення виробництва, блокаду портів та підвищення виробничих витрат експерти оцінюють у 34,25 млрд дол. США (у т. ч. в рослинництві через зниження виробництва – 11,2 млрд дол. США; у тваринництві – 348,7 млн дол. США; втрати через зниження виробництва озимих культур оцінено в 3 млрд дол. США; багаторічних культур – у 322 млн дол. США; втрати внаслідок порушення логістики становлять 18,5 млрд дол. США) [4, с.10].

Оприлюднені фінансові результати лише частково розкривають загальний масштаб втрат капіталу за цей період, оскільки частина підприємств була змушена припинити господарську діяльність і не подавала звітність, а частина опинилася на тимчасово окупованих територіях.

Незважаючи на вищенаведені факти та обставини загалом український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу. Так, в умовах війни:

- збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5-3 рази перевищує потреби внутрішнього споживання;
- потреби внутрішнього ринку м'яса й м'ясопродуктів цілком забезпечені, а також є можливості спрямовувати продукцію на експорт;
- немає дефіциту овочевих культур;
- попит громадян на плодово-ягідні культури цілком забезпечено (частково за рахунок імпорту з інших країн).

Суттєві ризики для нарощування українського виробництва пов'язані також із посиленням цінової волатильності як на продовольчому ринку, так і на ринках ресурсів агровиробництва. Зростання цін на сільськогосподарську продукцію, безперечно, є стимулом до подальшого нарощування відповідних виробництв. Водночас вагомими стримуючими чинниками цього виступають нинішні логістичні проблеми зі збутом, а також стрімке підвищення вартості ресурсів агровиробництва, зокрема мінеральних добрив, енергоресурсів, паливно-мастильних матеріалів. Значну загрозу розвитку українського агросектора становлять також військова мобілізація працівників і трудова міграція сільського населення, що позбавляє виробництво найбільш молодих і активних працівників.

Всі зазначені виклики і ризики вже тією чи іншою мірою вплинули на трансформації сільськогосподарського виробництва та його спеціалізацію. І будуть мати відчутний вплив в найближчій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук Шубравської О.В.. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України» 2023. 254 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Vyklyky-ta-naslidky-ahroprodovol'choi-spetsializatsii-Ukrainy> (дата звернення: 07.12.2023).
2. Трансформації у фінансуванні корпоративного бізнесу в умовах нестабільності : наукова доповідь / за ред. д.е.н. В.В. Зимовця. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2023. 148 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Transformatsii-u-finansuvanni-korporatyvnoho-biznesu.pdf> (дата звернення: 07.12.2023).
3. Кожен п'ятий МСБ повідомляє про втрати від війни більше 100 тис. доларів. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/kozhen-p-yatyj-msb-povidomlyaye-pro-vtraty-vid-vijny-bilshe-100-tys-dolariv/> (дата звернення: 07.12.2023).
4. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни : аналіт. доп. Собкевич О.В., Шевченко А.В., Русан В.М., Жураковська Л. А.; за ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2023. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04> (дата звернення: 07.12.2023).